

IEŽAS GIELA GIELLAMIN

Filbma: <https://vimeo.com/729608690>

Diedut oahpponeavvu birra: <https://www.e-skuvla.no/product/demokrati/>

Go leat bargan fáttáin, de

- galggat dovdat sámegeielaid, maid min servodagas hállet
- leat oahppan sámi giellalága birra
- leat oahppan Sámedikki doaimmaid birra sámegeielaid ovdii
- leat vásihan ahte sámegielmáhttu lea riggodahkan sihke skuvllas ja servodagas

- leat oahppan mo giellafága lea mávssolaš fága gulahallama, kulturáddejumi, oahppahábmema ja identitehta ovdáneami dáfus
- dieđát mo sámegiela eatnigiellan vuodđun leat vuodđoárvvut sihke sámi ja norgga servodagas, nu mo olmmošárvu, demokratiija, ovttárvosašvuohta, oktiigullelašvuohta ja mánggabealatvuohta
- dieđát mo sámegielfága sáhtta ovddidit posiitiiva iešgova ja oadjebas identitehta sámegielaigiidda, ja dasa ahte sidjiide šaddá gullevašvuohta iežaset giellaservošii, Sápmái ja máilmmiviidosas álgoálbmotoktasašvuhtii
- leat čiekŋon ovttá čiekŋunbargobihtái

Ovdal filmma geahččama:

Ságastala láidehusjearaldagaid nuppiin oahppiin dahje olles luohkáiin:

1. Maid dieđát Norgga sámegielain dálá dilis?
2. Maid dieđát sámelága giellanjuolggadusaid birra?
3. Maid mearkkaša mánggagielatvuohta?
4. Mat leat sámi giellaguovllut? Geahča áinnas kárttas.
5. Mii lea mihtilmas julevsámi guvlui?

Filmma geahččama maŋŋá:

Ságastala dáid reflektarenjearaldagaid birra nuppiin ohppiin dahje olles luohkáiin:

1. Makkár oaidnu mánggagielatvuođa hárrái dokumentáras boahtá ovdan?
2. Makkár čuovvumušat šadde das, ahte sámegiella šattai virggálaš giellan guđa Norgga fylkkas?
3. Makkár gielladilli julevsámiguovllus lei dáruiduhttima áigge?
4. Maid mearkkaša dat, ahte julevsámegiella lea áitojuvvon?
5. Makkár skuvladili Inga Karlsen vásihii jagis 1942?
6. Makkár váikkuhusaid Inga Karlsen lohka assimilerenpolitihkas leamaš sápmelaččaide?

7. Makkár oaidnu oahpaheaddji Nils Heika Aira Andersenis lea julevsámegeiela boahhteáiggi birra?
8. Makkár govva dus lea dan birra mo Norggas leat meannudan sápmelaččaid ja sámegeiela?

Digaštallanfáttát:

1. Gielddain ja fylkkagielddain lea mávssolaš rolla sámegeielaid nannemis guovlluin, gos sámit orrot. Sámegeielaid hálddašanguovllu gielddain lea erenoamáš ovddasvástáduš fállat dieđuid ja bálvalusaid sámegeiel álbmogii.

Digaštala sámelága giellanjuolggadusaid dokumentára vuodul ja dán artihkkala vuodul, mii lea neahttasiiddus regjeringen.no:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/bruk-av-samisk-sprak-i-offentlig-forvalt/id86942/>

- a) Makkár doaimmat eiseválddiin leat sámegeielaid hárrái? Meroštala gielddaid ja fylkkagielddaid doaimmaid.
 - b) Mo Knut Hamsuna joatkkaskuvllas, Hábmoris, váldet vuhtii gielalaš vuoigatvuodaid?
2. Emil háliida oahppat njuovžilit sámástit. Mo son sáhtá geavahit iežat mánggagielat ja mánggagakultuvrra gelbbolašvuoda riikka siste, riikkaidgaskasaččat ja álgoálbmogiid oktavuodas? Makkár vejolašvuodaid dat addá Emilii priváhta eallimis ja barggus?
Ráhkát diehtoplakáhta sámegeielaid birra sámi nuoraide. Plakáhta sáhtá leat báhpáris dahje digitála.
 3. NRK čállá artihkkalis 21.4.2022, **Datamaskinen vil snakke lulesamisk om et år /** Dihtor hállá julevsámegeiela jagi geažes:

Ođđa teknologiija gádju sámegeielaid. Tromssa universiteahhta (UiT) báddejit giela dán vahku, vai besset oahpahit dihtoriid hállat julevsámegeiela. Jagi geažes gárvána

vuosttaš sámegeiela hállansyntesa. Sii álget julevsámegeielain, ja ovddidit dasto eará gielaid maid.

– *Sámegeielat leat ceavzán go daid leat hállan ruovttuin. Dál go geavahit dihtoriid ja dihtoriid giela ruovttuin, de sámegeiela geavaheaddjit masset ruovttu sámegeielarenan, jos eat fidne dihtoriid máhttigoahtit julevsámegeiela ja eará sámegeielaid, dadjá UiT hállanteknologa Inga Lill Sigga Mikkelsen sámegeielaid dili birra.*

UiT ovddida visot reaiduid rabas gáldokodain, nu ahte gii ihkinassii sáhtta geavahišgoahtit daid iežaset vuogádagain, go dat leat ráhkaduvvon.

– *Šaddá hui mávssolaš reaidu, Mikkelsen dadjá stuorra vuordámušaiguin.*

a) Ságaškuša makkár vejolašvuodaid dán áigge teknologijja addá julevsámegeiela ja eará sámegeielaid sealluheapmái.

<https://forskning.no/partner-uit-norges-arktiske-universitet-informasjonteknologi/forste-tekst-til-tale-program-for-urfolkssprak/496150>

b) Viečča Skuvlačála-applikašuvnna iežat telefodnii ja geahččal dainna mo hállansyntesa doaibmá.

c) Viečča iežat telefodnii sámegeiela applikašuvnna (Samisk tastatur) ja geahččal mo riektáčállin das doaibmá.

Čiekŋunbarggu/fágaartihkkala evttohusat:

1. Geahčat dáid doahpagiid filmma vuodul: *máŋggagielatvuohta, eatnigiella, guovttegielatvuohta, sámeláhka, sámelága giellanjuolggadusat, assimilieren, dáruiduhttin*
2. Čále teavstta dahje čiekŋunbarggu sámegeielaid birra. Geavat servodatfágalaš metodaidda, ovdamearkka dihte kvantitatiiva dahje kvalitatiiva iskkadeami. Sáhtát válljet guovtti metoda gaskkas, go plánet dutkanprošeavtta. Kvalitatiiva

duktanproševttas guorahalat ášši čiekŋalit, ja váldun leat moadde olbmo.

Kvantitatiiva dutkanbarggus don čohkket loguid iežat dieđuid vuodul, ja sáhtát dutkat eanet olbmuid.

https://samilogutmuitalit.no/nb/publications?f%5B0%5D=field_category_theme%3A675

Sáhttibehtet lonuhallat bargobihtáid luohkás.

3. Álbmotdearvvašvuolta ja eallimis birgen lea fágaidgaskasaš fáddá, mii galgá addit ohppiide gealbbu, mii ovddida buori psyhkalaš ja fysalaš dearvvašvuoda. Tromssa universitehta *Mihá*-proševttas dutkit guorahallet mo lea leat nuorra sápmelaš Norggas ja makkár hástalusat ja vásáhusat sis leat sámi identitehta oktavuodas.

Čilge fáttá “*Psyhkalaš dearvvašvuoda sámi nuoraid gaskkas*” vuolábeale artihkkala vuodul. Makkár giellaáššit ovddidit sámenuoraid psyhkalaš dearvvašvuoda?

https://mentalhelseungdom.no/wp-content/uploads/2021/03/Miha_Unge_samers_psykiske_helse_rapport_digital.pdf